

ЦАРИБРОДСКИ ПАРТИЗАНСКИ ОТРЯД

"МОЧИЛ ВОЙВОДА"

/Кратка история/

Царибродският партизански отряд "Мочил Войвода" се създал и разви своята дейност на територията на Царибродска и Годечка околии. Политическото положение в тези околии, по време на формирането на отряда съвпада с общото политическо положение на страната. Действията на фашистката власт от една страна и разяснятелната политическа работа на БНР от друга страна, помогнаха на населението от този край да види зверския образ на фашизма, да застане на твърди антифашистки позиции т.е., позициите на Партията, за решителна съпротива на фашистката власт.

Под ръководството на БНР в редица населени места на Годечка околия имаше формирани партийни РМС-ови групи, докато в Царибродска околия такива имаше само в гр. Цариброд и село Коластина.

През януари 1944 год. във връзка с откриването на Партията и далечните в него указания, бе проведено съвещание в гр. Цариброд в дом на д-р Гоцев на което присъствуваха другарите: д-р Константина Гоцев, Илио Христов Младенов, Васил Георгиев Станков, Борис Константинов Бочевски, Иладен Наков Младенов, д-р Стефан Йончев и Гердан Гоцев. От ставалите разисквания се издади, че условията в околията са благоприятни за създаване на партизанска група, тъй като огромното мнозинство на населението е убедено в правото дело на Партията и очаква нейната решителна помощ. В съгласие с тази констатация бяха взети следните решения:

1. Да се формира в най-скоро време партизанска група за действие върху територията на околията, която в най-ближко време да прерастне в отряд.

2. Всички другари от групата се задължават да започнат бързо подготовката за включването им във въоръжената борба, като възрастните и болният продължат работата по място.

По това време от София пристигнаха д-р д-р Крум Миланов, Асен Стоянов, Георги Илиев, Тодор Станчев и др. чийто семейства бяха спасени в Цариброд. Пр. Крум Миланов дойде с партийно указание за изграждане на комитети на евакуираните по място.

2270

Между двете групи комунисти от местните и евакуираните се създава връзка за съвместна работа, която усили работата и ѝ предаде по-масов и организиран характер. Др. Крум Миланов поддържа постоянно връзка с партийното ръководство в София от където своевременно пренася даваните указания и задачи.

Др. Тодор Станчев бе наставен да организира пренасянето на нелегални материали от София, които трябва да съхраняват в обущарната чата на Илко Младенов и от там да се разпространяват. На Васил Георгиев бе възложено да поддържа връзки с другорите от с. Калотина, чрез др. Иван Александров на когото бе дадена парола от др. Крум Миланов. Д-р Гоцев поддържа връзка с Шишовския партизански отряд и устрои среща със същия, на която отиде Борис Вачевски. На Младен Наков бе възложено да работи с младежите. И на всички останали другари бяха възложени задачи за работа.

В резара на тази дейност на 14 април бяха арестувани вневално др. д-р Константин Гоцев, Илко Младенов и д-р Асен Болевски. Причините за тяхното арестуване не са бяха известни. Известно бе само че са арестувани за комунистическа дейност. Същия ден около обяд от София пристигна Крум Миланов и веднага в квартирата му бе проведено съвещание на когото присъствуваха другарите: Крум Миланов, Васил Георгиев, Борис Вачевски и Младен Георгиев. На съвещанието бе разгледан въпроса във връзка с извършените аести и за предизвикане на застражаните другари от когото зависеше и успешното продължаване на започнатата работа се все следното решение:

1. Другарите Крум Миланов, Васил Георгиев и Борис Вачевски да преминат веднага в нелегалност.

2. Същите другари да влезнат във връзка с Трънския отряд, от когото да получат помощ и указание за формиране на партизанска група в сколията.

Връзката с Трънския отряд, която можеше др. Крум Миланов да осъществи през София ивиците повече време, затова на съвещанието се реши да се потърси помощ на Ниневският отряд за съхраняването им с Трънския отряд. Това решение се оказа нерезултатно, защото д-р Гоцев, който имаше връзката бе арестуван и това наложи групата да замине за село Славиня от където да се свърже с Ниневския отряд, който действуваше в съседните села на Пиротска сколия.

На 14 април 1944 год. към 2 часа след обяд промириха в нелегалност др. д-р. Васил Георгиев, Борис Вачевски и Крум Миланов. За пускане Цариброд и се отправиха за с. Калотина и установиха връзка с

Иван Христов Алексиев, комуто съобщиха за заминаването и уговориха подробностите за бъдещата работа. След полунощ пристигнаха в с.Славиня в домът на Васил Илиев Томев, който им дале подслон, храна и сведения за разположението на полициите и движението на партизаните. Също установиха връзка с учителя Никола Митров Нейков, който им стана водач до село Дойкинци. Първият им опит да се свържат с отряда неуспя. Това наложи да се върнат отново в село Славиня при Васил Ил. Томев и с нови сведения и храна се отправиха за Върломските пояди в м."Ковачево" където след три дни с помощта на Гойко Алексиев от село Върлог се свързаха с една група от Нишавски отряд. От ръководителите на тази група поискаха да им бъде дадена връзка с Трънски отряд, че това може да стане малко по-късно. Така бяха принудени да останат за известно време с тази група др.др. Крум Миланов с партизанско име Ранко; Васил Георгиев Станков с партизанско име Ленко и Борис Константинов Бачевски с партизанско име Бачевски.

По това време дейността на групата се състоеше в набиране на нови партизани, в откриване и набиране от населението на укрито оръжие, необходимо за новозаделите партизани. Извършени бяха също няколко акции със снабдително-политически характер в селата: Върлог, Дойкинци, Гостуша, Пъклещица, Ръсовци и село Сепокос Царибродска околия. Това бе първата акция извършена в Царибродска околия по искане на Крум Миланов, Васил Георгиев и Борис Бачевски. В тази акция не взе участие Васил Георгиев-Ленко, защото замина за връзка с учителя Никола Митров Нейков от село Славиня.

Още с оставането ни в Нишавския отряд, Борис Бачевски се отдели от другарите си Крум Миланов и Васил Георгиев, изостави ни и без да се съветва с нас води разговори на саме с ръководителите Пуниша и Марко използвайки познанието си с тях и владеенето на сръбски език, тъй като преди войната е живял в Югославия. За няколко дни замина заедно с Пуниша извън групата беше да ни се сбади и когато се завърна започна да се държи началнически с всички партизани. С това свое държание и недругоречни обносни Бачевски предизвика срещу себе си критика и нападки от югославските партизани. До явни протести и нападки срещу Бачевски се стигна една сутрин в местността "Ковачево Ноце" е бил поставен Бачевски за часови, съгласно установения за всички ред. След заспиването на сменения от него часови, влязъл в поядата, където спяха партизаните, легнал и вспомнал, като оставил групата без охрана. На сутринте югославските партизани реагирали отстроено срещу постъпката на Бачевски, но ръководителите я премъчили.

Още от самото начало на излизането ни в нелегалност, Бачевски почва да проявява крайно отрицателни черти в характера си, които по-рано са били неизвестни, които сега при новите условия добика пълен израз.

На 4 май 1944 год. всички партизански групи от този край се събраха на Видлич планина и образуваха една група от около 70 души. Същия ден надвечер групата заминава за оръжие в Церна-Трава и от нея там се сформира Пиротският отряд. С тази група трябваше да замине Крум Миланов, за да установи връзка с Трънския отряд, а Васил Георгиев и Борис Бачевски да останат в района за изграждане връзки с гр.Цариброд и селата от Царибродска околия. Бачевски обаче не поиска да остане и настоява да всяка цена да придружава др.Крум Миланов. Така в района остана само др.Васил Георгиев - Ленко с още трима югославски партизани районни политически работници. С единия от тях Васил Георгиев - Ленко заминава за Висока. Васил Георгиев започва работа в селата на Царибродска околия, а югославският партизан в селата на Пиротска околия. В село Студена, Крум Миланов и придружавания го Борис Бачевски се отделят от групата и водени от куриер пристигнат в с.Кална. Тук се свързват с командира на Трънския отряд др.Славчо Трънски и други партийни ръководители. Пред тях изясняват целта на нашето изване. В това време там се формираше Първа и Втора Софийски бригади. Двамата биха придалени към първа Софийска бригада, а след това оставени и придалени към втора Софийска бригада.

Около 20 май, Втора бригада премина през Старо планински район и с нея се върнаха Крум Миланов с ново партизанско име - Боримечката и Бачевски. Тук другарите Благой Иванов и Георги Чанков със знанието на др.Руси Христов извикаха Крум Миланов и Борис Бачевски и познавайки от по-рано първият му възелагат задача да останат в района с Бачевски, където да създаде партизанска група. Същият район е определен за среща на куриерите изпратени до Трънския отряд и куриерите от II с.бригада с Крум Миланов и Бачевски, за което им са определени местата и времето за среща. Единият обаче от куриерите изпратени до Трънския отряд се предава на полицията, и провали мястото за срещата, затова същите не се състояха.

По това време, когато останат двамата Васил Георгиев-Ленко е бил на връзка с Цариброд. Успял до създаване връзки със селата от Височински район, като в село Каменица създава организирана група, която прави среща с Атанас Апостолов Иванов от гр.Цариброд, на

когото дава задача за изпращане на нови партизани организирани в групи и му дава указания за работа.

Срещата на Крум Миланов и Борис Бачевски с Васил Георгиев стана на 22 май в и. "Габровец". С Васил Георгиев бяха Тодор Колев Гогев - Гински и Бивко Мицев Виденов-Чайски и двамата новоизлезли партизани. Още същия ден по дадените от Крум Миланов указания, в и. "Куиловац" бе сформирана партизанска група от пет души за самостоятелна дейност под името Царибродски партизански отряд с командир Васил Георгиев-Ленко. При сформирането на групата Борис Бачевски застъпи становището, че групата трябва да бъде под югославско ръководство, тъй като Царибродска околия преди войната била югославска територия. Останалите партизани от групата отхвърлиха това становище като неправилно. Групата нараства на шест человека.

При сформирането на групата бе разискван също въпроса да установиме връзки с отряда "Христо Михайлов", който действаше на съседните територии на Фердинантска и Верковска околия. В началото на месец юни, на Старопланински район пристигнаха трима другари от отряда "Хр.Михайлов", заедно с командира др.Бойко Тодоров-Янко. Срещата с тях стана в местността "Латинец". В резултат на тази среща се наложи др.др.Крум Миланов и Васил Георгиев да заминят за няколко дни в отряда "Христо Михайлов" за обмяна на опит и организиране на съвместна дейност. По време на тяхното отствие за ръководител на групата остана Борис Бачевски, където му изпратено писмо от Крум Миланов с указания за работа и определяне мястото и време за среща при завръщането им.

Другарите Крум Миланов и Васил Георгиев останаха в отряда "Хр.Михайлов" 10 дни. Съврзани се с Пиротски отряд се завързаха като с тях пристигна и др.Димо Дичев с цел да го свързат с пиротските партизански отряди /под псевдоним Вой Стамен, член на УИ на ВМРО/, който пътуваше по всяка партийна работа. Бачевски не изпрати връзка на уговореното място. Започна блокада на района от неприятелски части, което принуди тримата да останат известно време с Пиротския отряд и вземат участие в проведените от него акции. През това време др.Димо Дичев изнасяше беседи пред партизаните и говори на публични събрания в селата в които влизаше отряда. В Пиротския отряд престоял още една седмица, след което др.Димо Дичев замина с куриерите за Църна Трава, където Васил Георгиев и Крум Миланов заминеха да търсят своята група, тъй като Бачевски не изпращаше уговорената връзка и отбягваше срещата с тях. След три дни се свързаха с група

партизани от Царибродския отряд в с. Сенокос слезли за храна. Те бяха новоизлезли партизани от с. Каменица, когото се познаваха с Васил Георгиев-Ленко. От разговора с тях стана известно, че сред партизаните от групата има недоволство от Бачевски, а след постигането им да дадените му указания за работа и е работил на своя глава. По това време е приел в групата четириима югославски партизани от Пиротския отряд, извел групата от с. Каменица и извършил няколко акции. При това изваждане на групата от с. Каменица, Бачевски не е оставил връзка, нито е създал нова, така, че се получи откъсване с Цариброд и никој села, на която връзката минаваше през с. Каменица.

До края на месец юни групата се увеличило до 22 бойци и прерастна в отряд, на който бе далено името "Момчил Войвода". На 3 юли 1944 год. в с. "Замет" Сенокошко, Царибродска околия се пристъпи към създаване ръководство на отряда. За тази цел най-напред се събра на заседание партийната група, състоящата се от трима души - Крум Миланов, Васил Георгиев и Борис Бачевски. На това заседание Борис Бачевски отново повдигна въпроса и застъпи становището, че отряда трябва да бъде под югославско ръководство, респективно под ръководството на сръбските партизански отряди и ЕКП. Опитите на Васил Георгиев и Крум Миланов да го убедят, че това е неправилно, че района в който действува отряда е населен с българско население от което следва, че и отряда трябва да бъде български и под ръководството на ЕКП, че е неправилно да се създава сръбски отряд сред българско население и обратно, сред сръбско население български отряд, не дадоха резултат и Бачевски остана на своето становище. Използвайки за малко отсъствието на Крум Миланов, Бачевски предложил на Васил Георгиев да изгони от отряда Крум Миланов на което получил отказ. Малко след това Бачевски направил същото предложение на Крум Миланов да бъде изгонен Васил Георгиев от отряда, но и тук не сполучил.

На заседанието и двамата изнасят тази негова постъпка, окачествяват я като добра, подла, недругарска и чужда на комунистическия морал. След редицата постъпки от подобен характер: водените разговори с югославските ръководители, без да е упълномощен от никого за това и без да съобщава за характерът на същите. 2. Приемането на четириимата югославски партизани от Пиротския отряд по време на отсъствието на двамата. 3. Ненапращането на връзка след завръщането им от отряда "Хр. Михайлова" и отбягване на срещата с нас. 4. Агитацията му сред

партизаните за съедаване на отряд само от Царибродчани и тъй като той бил главен в отряда, щял да изгени от него Крум Миланов и Васил Георгиев, които не били Царибродчани, а Софиянци, въпреки, че и двамата сме родени от този край, докато в същото време приемаше югославски паргизани.

При така създаденото положение, от държанието и неправилните постъпки на Бачевски, които затормозаваха работата и со пречешо за вземане на правилни решения, спирите му за налагане своя линия за поставяне отряда под ръководството на сръбските партизански отряди и ГКП въпреки дадените от Партията указания, наложи др.др. Крум Миланов и Васил Георгиев водими единствено от убеждението за верна и последователна служба на Партията и строго изпълнение на партийните указания да променят първото решение с което се предвиждаше Борис Бачевски да вземе длъжността полит. комисар на отряда, Васил Георгиев-командир на отряда и Крум Миланов да си остане пълномощник на Партията за района, да се наземи, като:

1. Крум Миланов Рангелов - Воримечката, да остане като пълномощник на Партията за района и отряда.
2. Васил Георгиев Станков-Ленко, за полит. комисар на отряда и секретар на партийната група в него.
3. Тодор Колев Гогов-Гински за командир на отряда.
4. Димитър Мицев Виденов-Майски, за интендант на отряда, като по-късно с увеличението на бойците на отряда да бъде разширено и ръководството на същия. Борис Бачев бе предвиден за теренчик-във Височския район. Така взетото решение бе предложено на общо събрание, на което присъствуваха всички партизани, бе прието и утвърдено от всички с изключение на Бачевски и двамата югославски паргизани-Миле Станкович-Ветра и Миодраг Пейчич-Станко, които отказаха да вземат участие. Още същия ден ръководството на отряда, даде нареддане на Бачевски да замине на работа в определения му район, като му бяха дадени указания за работа и му бе предложено да си избере двама помощници. За такива Бачевски взе двамата югославски паргизани-Миле Станкович-Ветра и Миодраг Пейчич-Станко. Но късно по нареддане на ръководството на отряда, същите бяха сменини, поради това, че не бяха подходящи за тази работа и за които се знаеше, че са разузнавани на ръководството на Пиротския отряд. Във връзка с югославските паргизани, в отряда бяха дадени указания на всички партизани да се отнасят най-дружарски с тях и чом кого желаят да бъдат в нашия отряд нека се борят заедно с нас. Отношението с Пиротския отряд да бъдат

другарски отношения на сътрудничество и взаимна помощ, в интерес на общата борба против фашизма.

С отстраняването на Бачевски от отряда, същият укрепна организационно и политически за кратко време. Партийните и РМ-ови групи бяха разширени и проведохме редица успешни акции, като до края на този отряда нараства на 43 бойци, сформирани в две части с четни командири, политкомисари и интенданти.

Назигането на Тодор Колев - Гински е командир на отряда, бе положено от създаденото положение, от агитацията и държанието на Борис Бачевски. Същият никога никаква дейност до назигането му в отряда, без никакъв организационен и политически опит, за когото предварително се знаеше, че няма да може да се справи с командирските за厉жения, докато още от самото начало същите се поеха и изпълняват от Крум Миланов Раилев-Боримечката, а при неговото отсъствие от отряда, от политкомисаря на съдия Васил Георгиев-Ленко. Тодор Колев Гогов-Гински бе поставен само формално за командир на отряда, поради създадената обстановка, в действителност неговата функция в ръководенето на отряда, от създаването на ръководството на съдия, до освобождението се свеждаше на помощник командирска функция. Официалното фигуриране на Тодор Колев за командир за отряда, не пречеше на Крум Миланов и Васил Георгиев да провеждат линията на ВМС и в това направление да ръководят отряда, което бе и главната цел. Такова бе действителното положение в ръководството на отряда.

По средата на месец юли в нашия район пристигна отряда "Хр. Михайлов". Следвайки указанията на Партията - за групирване на партизанските единици и засилване на борбата против фашизма, бе извършено групирание на отрядите: Царибродски, Михайловградски и Пиротски. Бе съставен общ щаб на трите отряда, в който влизаха командири и политкомисарите на трите отряда. С отряда "Хр. Михайлов" пристигна и д-р Дико Ликов-Цветан, който присъствува на всички наши заседания и ни оказаваше помощ при решаването на външните задачи: бойни, политически, организационни, споделителни и др. Следствие на тази групировка бяха извършени редица успешни съвместни акции от по-големи мащаб.

В първите дни на месец август Бачевски, Майски и Горски, двама-две са към съд Криводол попадали на неприятелско поделение и принудени влезли в бой със същото, за да се откъснат и изтеглят. Докато Майски и Горски водили сраженията, Бачевски се скрил в близката воденица с костю попречил на изтеглянето им. Виждайки, че има опасност да попаднат в плена, същите били принудени по продължително

излагайки се на опасност. В това време от съседния връх се явил партизанин Байдински с още един боец, който открили огън среду неприятелското поделение. Това дало възможност на Майски и Горки за извадет Вачевски от водещата и да го заставят да отстъпи заедно с тях. С пристигането си в отряда бойците настояха пред щаба Вачевски да бъде снет от длъжността теренчик. На своеето заседание щаба на отряда разгледа провинчието на Вачевски и все следното решение: Борис Константинов Вачевски да бъде снет от длъжността теренчик по следните причини:

1. За антипартийна дейност, която продължава да провежда в среда местното население и партизаните.
2. За непристойното му интригантско и клеветническо отношение към ръководството на отряда с което внася разложение и застрашава да разбие единството на отряда.

Партийната организация в едно от по-късните си заседания, като все предвид нестъпимото поведение на Вачевски все решение да го исключи от Партията. На същото заседание бе разгледано поведението на боеца Георги Петров-Хаски, роден от село Каменица по професия учител, по политически убеждения земеделец-драголивовец. Същият се обявяваше против партизанските акции, за да не бъдат прод滋икани фашистите чрез реакция и репресии, затова да се чака завръщането им във войната. На Георги Петров бе наложено наказание "строго мъчено".

По здравословни причини изпратихме Вачевски и Георги Петров в лазарет, кадето останаха до освобождението, с което отряда бе освободен от тяхното присъствие.

През месец август започна масово наливане на нови партизани и до края на същия, отряда нараства на около 90 бойци с което се увеличи двойно. Това доведе и до увеличение на Партийната и РК-ова организация.

На 20 август при една съвместна акция на трите отряда в село Гостуша. От отряда се самоотървиха четирима партизани: Радислав Арсов-Босев, Любен Геров-Лотов-Карavelов, Ангел Игнатов Костов Банковски и Иван Костадинов-Младилов-Вецунин, които се завърнаха в района на с. Сенокос-Царибродска окolia. По пътно при завръщането на отряда в този район, същите отново се присъединиха към него. Този

случай бе разследван и се установи следното: на 20 август през нощта в с. Гостуша се говорело между партизаните, че имало нареддане да заминеме във вътрешността на Сърбия. Четиримата другари не искали да заминат за там, напуснали селото и се завърнали в района на с. Сенекос. Ръководството на отряда като тазе предвид, че четиримата другари не са знаели маршрута на отряда, който сепазеше в тайна и не се съобщаваше на бойците и от друга страна, че същите нямаха други човечески инициативи и опости постъпката само с мъдрене, затова, че не са се обърнали към щаба за изяснение. Истина в това време наистина бе получено съобщение до Пиротския отряд да замине в посока на село Бобушица, което не се отнасяше до нас. При заминаването на Пиротския отряд, двамата югославски партизани - Миле Ловчанович /Батра/ и Микодраг Пийчич /Станко/, отново са присъединиха към него и напуснаха нашия отряд.

На 23 август щаба на отряда съвместно с партийната група взеха важни решения:

1. Попълване на щаба със следните нови членове - Спас Крумов Сотиров /Паско/, политкомисар на чета за помощник политкомисар на отряда, като запазил и поста си секретар на РКС. б/ Славчо Петров Митев /Видински/, командир на теренска група, за специални задачи за член на щаба на отряда. в/ Георги Иванов Томев /Огнянов/ полит делегат за отделение за политкомисар на чета.

След провеждането на това решение щаба на отряда по изпълнението на функциите имаше следния състав/:

1. Крум Миланов Рангелов /Боримечката/ - пълномощник на Окръжния комитет на Партията и командир на отряда.
2. Васил Георгиев Станков /Ленко/ политкомисар на отряда и секретар на партийната група в него.
3. Тодор Колев Гогов /Лински/ помощник командир на отряда.
4. Спас Крумов Сотиров /Паско/ помощник политкомисар на отряда и секретар на РКС-овата група към него.
5. Михаил Виденов /Майски/ интендант на отряда.
6. Славчо Петров Митев /Видински/ член на щаба на отряда.

ПОСЛЕДНИИ НА ОТРЯДА

I чета:

1. Младен Василев Маноллов /Царибродски/ командир на чета
2. Еорис Костадинов Тикварски /Папанин/ политкомисар на чета
3. Богдан Асенов Николов /Височски/ интендант

II Чета:

1. Славчо Методиев Петров /Джерджински/ командир
2. Георги Иванов Томев /Огнянов/ политкомисар
3. Александър Неделкович /Ръмански/ интендант

I.

Съгласно указанията на Партията, района в който действуващото отряда бе разделен на по-малки райони с районни организатори. За районни организатори бяха поставени следните другари:

1. Драгомански район: Свилен Александров Василев /Бурелски/ с помощник Асен Доцен Лъбенов /Левашевски/.

2. Погановски район: Милан Стефанов Наков /Шопа/ с помощник Евако Мицев Виденов /Чайски/.

3. Височски район: Атанас Апостолов Иванов /Лонски/ с помощник Драголюб Стаковски /Горски/.

На районните организатори др. Крум Миланов /Боримечката/ постави следните задачи:

1. Да разширят мрежата от ятаци и помагачи.
2. Да изведат нови партизани.
3. Да изграждат партийни и РАС-ови групи по места.
4. Да изграждат ОФ комитети и бойни групи по места.

Още същия ден районните организатори и тяхните помощници заминаха за своите райони и започнаха изпълнението на поставените им задачи. Набелязаните задачи не можеха да бъдат изпълнени изцяло поради това, че събитията се развиваха с голяма бързина и пред отряда Партията постави основната и най-важна задача - завземането на властта, за която отряда мобилизира всички сили.

В първите дни на м. август продължи масовото излизане на нови партизани и отряда нараства на около 130 человека. Но създаващето на нови чети обаче не се стигна, поради това, че много от партизаните бяха в разход. В това време от отряда бяха отвлечени много групи, които обхванаха целия район.

В края на м. август и началото на м. септември отряда се намираше в Михайлградски и Белоградчишка околии, където провеждаше съвместни акции с отряда "Хр. Михайл" в селата: Главановци, Дива Слатина, Горни Лом, Велимел, Мартиново и др. На 6 септември при връх Нопрен стан раздялота. По този случай отрядите бяха построени и бяха произнесени подходящи речи. Още същия ден отряда пристигна във Височски район и завзе селата: Славиня, Брайковци, Изоговци, Каменица

Сенокос, Чолни Криводол, Горни Криводол и Вълковия в която бе установена народна власт. На следващия ден в същите села проведохме мобилизация и численния състав на отряда нараства на 250 человека, без групите в другите райони, сформирани в два партизански батальона. Болшинството от мобилизираните бойци нямаха оръжие, поради което отряда се отправи към с.Петровац-Пиротско, където със самолети се спускате оръжие от братската Червена армия с цел да бъдат въоръжени всички бойци, а от там да бъде наподнат и завзет гр.Цариброд.

Към края на и. август другарите Крум Миланов /Боримечката/ и Тодор Михайлов-Тръпко заминават със специална задача за Трънския отряд придвижени от 6 души партизани. Събитията обаче ги изпревариха и бяха принудени да останат в Погановски район-Царибродска окolia, където към тях се присъединяват организационния ръководител за района и помощника му, заедно провеждат няколко акции при които групата се увеличава с новоизлезли партизани. Във всяко завзето село в района установяваха народна власт. На 4 септември завзето село Власи, свикано общо селско събрание на което избраха народен съвет. Това бе първия народен съвет в околните избран от народа. След това в освободените села свикват такива събрания и избират народни съвети. В навечерието на 5 септември 1944 година групата пристигна в с.Лукавица. Тук др.Крум Миланов проведе нелегално съвещание в една пещерна с другарите от Цариброд: д-р Гоцев, Младен Наков, Илко Младенов, подофицера Милан Ангелов и др.на което бе разработен план за завземането на гр.Цариброд. На 9 септември групата влезе в Цариброд. Войсковите части минаха на нейна страна, а полицията се предаде без съпротива. Отряда известен, че Цариброд е превест, напусна село Петровац и се насочи към града. Групите действуващи в другите райони, подпомагани от новоизлезли партизани, ятаци и съмешленици завземаха селата и обявяваха народна власт. Непосредствено след завземането на властта по-голямата част от отряда остана в гр.Цариброд, а останалите заминаха за Годеч и Драгоман за подпомагане и укрепване на народната власт.

Отряда послужи за ядро при сформирането на Първа Царибродска бригада, която по указания дадени от отговорни другари премина под югославско командване и взе участие в боевете до завземането на гр. Ниш, след което по израждане на югославското военно ръководство бе разформирана, което приема за неправилно. Една част от бойците на бригадата преминава в българската народна армия, друга част дезертира във вътрешността на страната и трети бяха включени в осма и

десета сръбски бригади, 22 дивизия, 13 корпус на III Армия и взе да
участват във войната до нейното завършване, като дадоха 64 убити и
над 100 ранени бойци.

Едновременно с изграждането на отряда в него се изграждаха
Партийна и РМС-ови групи. Партийната група се ръководеше от полит-
комисаря на отряда Васил Георгиев Станков-Ленко, а РМС-овата от по-
мощник политкомисаря на отряда Спас Крумов Сотиров-Паско. Партийната
група при отряда при създаването ѝ се състоеше от три члена, които с
увеличаването на партизаните до итъм кавечерието на 9 септември, също
се увеличаваше и стига до 12 члена от които 1 бе изключен за анти-
партийна дейност. Също и РМС-овата група, която бе създадена от пет
души, постепенно нарастваше и итъм кавечерието на 9 септември достигна
до 25 члена. Групите нарастваха от новоизлезлите и включили се в
отряда и от новоприети такива. Партийната и РМС-ова групи бяха основа-
та на отряда. Благодарение на тях отряда бе изграден, укрепен полити-
чески и организационно с здрава дисциплина. Отряда бе здрава боев-
способна единица, която провеждаше успешно поставените и от Партията
задачи. Щаба на отряда при решаването на всички по-важни задачи, пред-
варително бяха внасяни за обсъждане от партийната група. Групите
проводиха редовно по две заседания на месец, но често по спешност
се провеждаха извънредни заседания, на които се решаваха само ви-
напо излизащи по спешност въпроси. Решенията на партийната група
се приемаха на общи събрания на отряда, където ентузиазиране за тяхно-
то приложение и изпълнение.

Ще през месец Юли отряда бе успял да се снабди с радио-
апарат и пищуща машина. Редовно слушахме радиостанциите: Москва,
"Хр.Ботев" и Лондон. Под формата на информации, новините се предаваха
ежедневно на бойците и местното население. Много полезна роля изигра-
в отряда радиостанцията "Хр.Ботев", съобщенията на която се приемаха
като партийни директиви. Същата помогна много за превишното ориенти-
ране на ръководството на отряда по много въпроси. Така например идва-
нето на власт на правителството на Багрянов и дадената от него ам-
нистия, не оказаха никакво влияние в отряда, защото на това се гле-
даше като на измама. Свободното време на партизаните редовно бе из-
ползвано за провеждане на политически часове, на които се изнасяха
актуални политически и организационни теми, свързани с дейността и
живота на отряда. Практикуваме и поставянето на въпроси от самите
партизани. На икони от поставяните въпроси се отговаряше веднага, а
други се подготвяха и изнасяха като теми. Провеждахме беседи и от

научен характер изнасяни от подготвени другари. Марксическа, научна и художествена литература имаше твърде малко и култата се чувствува много силно за провеждане идеино-политическата работа в отряда. Писаните на пищуща машина и разпространявани позиви с различно съдържание, предназначени за местното население и войниците изпротен срещу нас.

Още със създаването на отряда, същият е бил непрекъснато във връзка с ВНП от която редовно е получавал директиви и указания за неговата дейност. За поддръжане на връзка с Партията, още при създаването на отряда бе изграден канал-Отряда - с.Калотина-София и обратно с куриер др.Иван Христов Алексиев-Вамбура, воденичар в с.Калотина. Чрез този канал др.Хрум Чиланов осъществяваше непосредствена връзка на отряда със самото ръководство на Партията, за което на няколко пъти във воденицата на Иван в с.Калотина е идвал др.Добри Търпешев. Същият канал на няколко пъти бе ползван и чрез Цариброд-Цариброд-с.Калотина-София и обратно. С Цариброд отряда е имал воденичар постостояна връзка, най-напред чрез учителя Никола Митов Нейков от с.Славиня чрез младежите от с.Каменица: Георги Иванов Тодев, Богдан Асенов Николов, младен Георгиев Васев и др. и младежа Спас Крумов Сотиров от Цариброд, който на няколко пъти е идвал в отряда. След тяхното постъпване в отряда, връзките на същите бяха възложени на някои от ятаците, от селата на Рисочки район. В началото на август бе образуван и втори канал: Отряда-с.Туден-Годеч-София- обратно, чрез партизанина Христо Новков Пеков-Федя. Към края на същия месец бе създаден и трети канал-Отряда-Драгоман-София и обратно, чрез др.Свилен Александров Василев - Берулски, районен организатор за Драгомански район. По такъв начин бяха осигурени тройни връзки с партията, в същевременно и с районните места Годеч и Драгоман. Отряда беше във връзак с Трански и Шопски отряд, а в последно време във връзка и с Брезнишки отряд. С отряда "Хр.Михайлов" и Пиротски отряд, отряда беше в постостояна връзка и сътрудничество и същите провеждаше съвместни акции.

Отряда е проявявал тактика на подвижност, сменяйки всеки ден своето местонахождение. Снабдяването се извършваше непосредствено от самите села, с влизането на отряда в тях. Изграждането на лагери и складове за хранителни продукти не е практикувано. Влизането в селата ставаше обикновено вечер. След завземането на селото и поставяне на засади на изходните пунктове, портираните се разпределаха на вечера по къщите, като се водеше сметка за

състоянието на селяните. След това събиражме храна за превоз и към полунощ отряда напускаше селото, оттегляйки се на предварително определеното място за денуване, място което се знаеше само от ръководството на отряда. На другата вечер се повтаряше същото с друго местонахождение. Конспирацията в отряда се спасаваше най-строго и бе на голяма висота. За походите, акциите и местата за денуване знаеше само ръководството на отряда, както и за връзките на групите от делящи се от него.

С ятаците и помагачите се поддържале връзка чрез двойки и тройки изпращани при тях и при влизането на отряда в селата, те никога не знаеха за местонахождението на отряда. За положението в населените места и района, за държанието на фашистките власти и отделни лица, за концентрацията и движението на неприятелските части-хандлермерии и полиция, ръководството на отряда черпеше сведения от местното население, пред което беше изградена широка от ятаци и помагачи, изпращани ежедневно разузнавателни групи. В навечерието на 7 септември отряда е имал около 30 ятаци и около 70 активни помагачи, плюс местното население в своето огромно мнозинство.

Съобщителните средства в района не бяха в нормално състояние. Малкото телефонни линии бяха постоянно повреждани от отряда. Пътищата не бяха годни за моторни коли и неприятелските части от центровете Годеч, Цариброд и Пирот се придвижваха пешо, което ни даваше време и възможност да вземаме съответни мерки. Местните гарнизони в никакъм място на района не бяха в състояние да го защитят и се придвиждаваха да охраняват само местата в които се намираха.

За унищожаване на неприятелски обекти, от отряда се отгърчиха групи от 3 до 15 партизани, в зависимост от обекта. Тези групи бяха твърде подвижни, бойците не носеха лице със себе си, освен оръжие и боеприпаси, лесно се снабдяваха с храна и укриваха, преминаваха голями разстояния без да бъдат открити, попадаха с изненада, унищожавайки известни обекти и изчезваха. При влизането в контакт с неприятел, лесно се откъсвала от него. Такива нападения обикновено се извършват в тила на неприятеля от където се бе оттеглил. Понякога такива групи действаха едновременно на различни места в района и внасяха дезориентация и убърканост в противника и той, често пъти съсредоточаваше свои части там където нямаше партизани. Неприятелят се стремеше към фронтални боеви, които отряда елементарно обтягваше, тъй като същият бе по многоброен и по-добре въоръжен. Отряда се стремеше да устройва

засади на неприятелски поделения, с малки групи, които лесно се откъсвала от него и да напада сния обекти, които бяха незащитени в момента.

Тази тактика имаше своите добри и слаби страни. Неприятеля никола не знаеше местонахождението на отряда и ни заставаше винаги да бъдем активни, да сме непрестанно в акции. При попадане обаче на отряда в блокада, положението му ставаше твърде тежко, тъй като снабдяването се затрудняваше. От такива положения отряда с излизал без загуби, чрез гладуване и дълги нощи походи, през непроходими места, като за храна сме употребявали шума, корени, кората на буките и с ножчета сме стъргали тринета от нея, докато излезнем от обкръжението. В такива случаи от голяма полза бе доброто познаване на района, както и познаването на съседните райони на Михайловградски и Пиротски отряди с което територията на действие се увеличаваше няколко пъти и имахме по-голями възможности за маневриране, тъй като неприятеля не успяваше целата територия да блокира.

Отряда не е имал загуби и убити, ранени и пленени партизани, с изключение на едно самонараняване по невнимание и едно леко нараняване от неприятелски ракушет при една престрелка. В замяна на това в отряда е имало чести заболявания, предимно на партизани с по-слабо здраве, което се дължеше на тежките условия: честото гладуване и еднообразната храна, честите и дълги нощи походи, спането на открито в Балкана, без всякаква постилка и покривка на гола земя, бяха причина за тези заболявания. Вследствие на тези заболявания, след освобождението предвиденото починаха трима другари партизани и един загуби своята работоспособност, въпреки положените грижи за лекуването им.

Въоръжението на отряда ставаше от пленено и укрито оръжие от най-различни системи: българско, югославско, английско, италиански и гръцко. При унищожаването на общините и кметските наместничества на територията на района, всичкото оръжие в тях бе пленявано от отряда. Това била предимно пушки и патрони от най-различни системи. При капитулацията на Югославия от местното население имаше много оръжие укрито и много от новоизвлечелите партизани излизаха въоръжени с такова оръжие. Селяните наши привърженици, които имаха такова оръжие, доброволно ни го предлагаха, а за ония селища, за които отряда се научеше, че имат такова, им го отнемаше. В навечернето на 7 септември отряда разполагаше с около 130 пушки различни системи -

български, югославски, английски, италиански и гръцки. Две картечици, 8 английски автомати, 6 пистолети от различни системи и български, югославски и английски бомби.

От своето създаване до съвобождението, от страна и неговите поделения са проведени 128 акции, от които 60 самостоятелни и 48 съвместни с други отряди и тяхни поделения. Всички акции - 70 от които 53 самостоятелни и 17 съвместни. Политически 25 от които 18 самостоятелни и 7 съвместни. Снабдителни 33 от които 9 самостоятелни и 24 съвместни. Повечето от всичките акции същевременно са били политически и снабдителни, а всички политически акции, едновременно са били и снабдителни. Отряда е имал 11 събъсквания и неприятелски части, при които са водени сражения и обстрелвания от наша и тяхна страна, от които 7 самостоятелни и 4 съвместни, при които отряда не е имал загуби в убити и ранени, докато от страна на неприятеля с имало такива. Уничтожени са 7 общини, от които 5 самостоятелно и 2 съвместно. Уничтожени са 5 кметски изместничества самостоятелно. Уничтожени са 5 ЕИ станции самостоятелно. Уничтожени са 11 майдри самостоятелно и една съвместно. Рауружена е ЕИ линия Цариброд-Пирот на три места самостоятелно. Ликвидирани са 11 неприятеля чрез присъда, от които 2 самостоятелно и 9 съвместно. Взети са около 60 пушки и патрони, няколко бомби, 6 пистолета, 1 бинокъл самостоятелно. Взети са 2 картечици, 1 самостоятелно и една съвместно. Взети са над 20 военни униформи, самостоятелно. Развалени са 3 вършачки съвместно. Взети са около 1000000 лева държави пари съвместно. Осуетявано е изземването на стоки от населението, контролирана е вършидбата в селата от Височки район, правени са предупреждения на отделни лица и др.

Тази кратка история на отряда "Момчил войвода" е съставена от бившите ръководители на отряда:

1. Васил Георгиев Станков - Лъжио - бивш полигономисер на отряда и секретар на Партийната група: _____

2. Крум Миланов Радулев-Бориславски - бивш пълномощник на Окръжния комитет на Партията и Командир на отряда: 